

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHAANY-ZSINAGOGA.HU

Búcsúzunk... (3. oldal)

Közeleg a tél (13. oldal)

Zsidó Kulturális Fesztivál (7-9. oldal)

Littner György

József másik arca – JÓZSEF UTÓÉLETE

Előbb Családragény a Bibliából című könyvéből olvashattunk részleteket, tavaly pedig a hetiszakaszokat, s ezeken keresztül legnagyobb prófétánk, Mózes életét mutatta be Littner Gyuri barátunk. Januártól Józsefről készített sorozatát olvashatják ezen az oldalon.

Jákob temetése után a fiai összegyűltek tanácskozni. Attól féltek, hogy miután atyjuk meghalt József bosszút fog állni rajtuk, az ellene elkövetett gyilkossági kísérletért. „Megléhet, hogy József gyűlöl bennünket és visszafizeti mindazt a rosszat, amit ellene elkövettünk.” Üzentek Józsefnek, aki meglátogatta őket, és őszinte szívből bocsánatot kértek tőle a múltban elkövetett bűneikért. József megbocsájtott, és barátságos hangon vigasztalta őket.

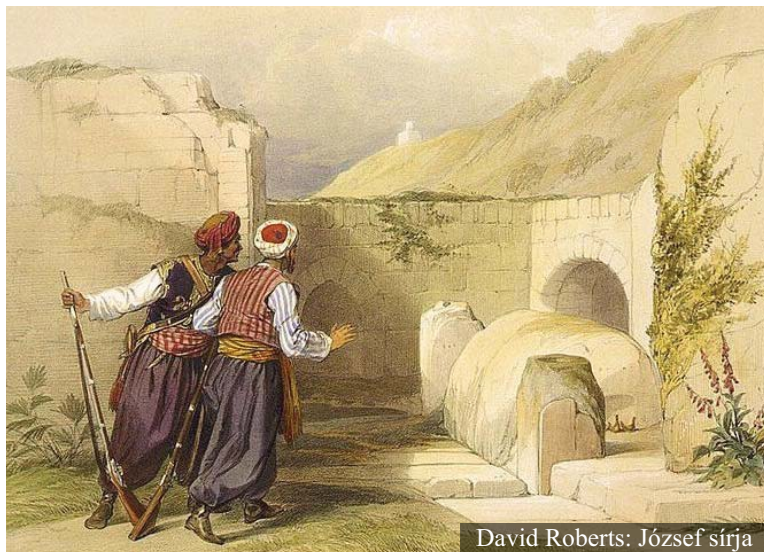
Hazatérve két fia fogadta, és miután Jákob áldására megnyílt az elméjük, azt kérték tőle, hogy metélje körül őket. József megdöbent, de nem vállalkozott a kis műtetre, mert nem tudta hogyan kell azt elvégezni. Egyszer látott ilyet, amikor atyja körülmetélte öccsét, Benjámint. Elvitte fiait egy erre szakosodott héber férfihöz, aki elvégezte a körülmetélést. Ezzel Menasse és Efraim hivatalosan is tagja

ben és boldogan éltek sokasodtak családban és vagyonban. Nem tartották a kapcsolatot egymással.

József százötz éves korában érezte, hogy hamarosan véget fog érni földi pályafutása. Nagy pompában és boldogságban élt. Neki is megszorodott a családja, a közelében éltek fiai és unokái. A halál közeledtével lelke kereste az Ő.valót, ezért hívatta a testvéreit és így szólt hozzájuk:

„Én meghalok, de Isten bizonyosan megemlékezik rólatok és kivezet benneteket ebből az országból abba az országba, melyet esküvel ígért Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak. Ha majd megemlékezik rólatok Isten, vigyétek el innen csontjaimat.”

József meghalt százötz éves korában. Az ő holtteste is a balszamoszó asztra került. A balszamoszó neki is megcsonkították a testét, ugyanúgy, ahogy az atyjának, Jákobnak.

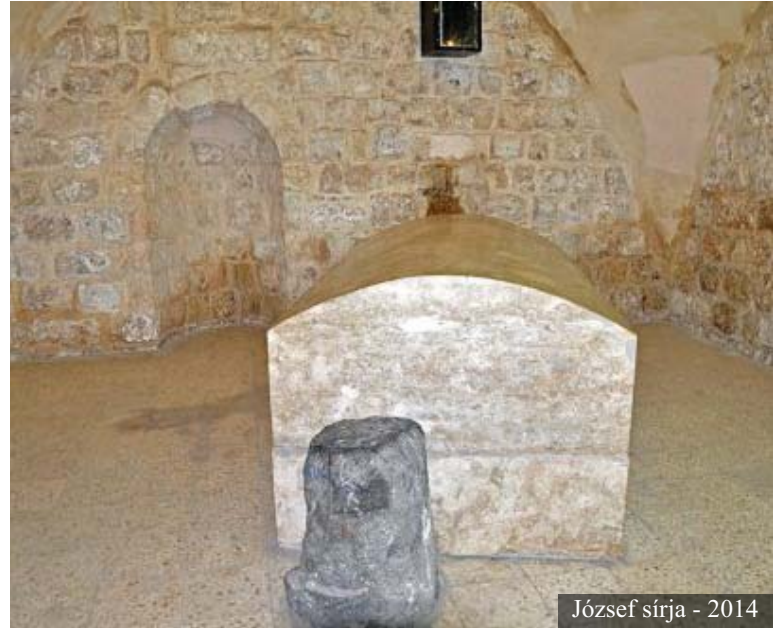
David Roberts: József sírja

lett az Ő.való Izrael fiaival kötött szövetségnek. József arra kérte gyermekeit, hogy erről a dolgról otthon senkinek se beszéljenek. Maradjon a nagyapjuk Potifera, Ön papja abba a hitben, hogy unokáit igazi egyiptomi ifjakká nevelte. József továbbra is méltóságos egyiptomiként élte az életét családjával, míg testvérei Gósen földjén béké-

Amikor negyven nap után véget ért a balszamoszó, testvérei koporsóba tették a múmiáját, és elvitték magukkal Gósen földjére, ahol elrejtették.

„Ezután meghalt József százötz éves korában, bebalzsamozták és koporsóba tették Egyiptomban.”

Amikor az Ő.való kivezette Izrael fiait Egyiptomból József koporsó-

József sírja - 2014

ját is magukkal vitték. Végül negyven évnyi vándorlás után eltemették az új hazájukban.

A Tóra második könyve elején a következő mondat szerepel:

„És támadt új király Egyiptom fölött, aki nem ismerte Józsefet.”

Sok bölcs rabbi foglalkozott már ezzel a mondattal, de egyik sem talált rá magyarázatot. Valóban lehetetlennek tűnik, hogy egy Fáraó ne ismerte volna azt az embert, aki megmentette Egyiptomot az éhségtől, és bölcsességével hatalmas virágzó birodalomná tette. Mindenki úgy ismerte, mint a Világ megmentője, az Élet fenntartója. Úgy érzem találtam egy megoldást ennek a rejtélynek a megmagyarázására.

A Fáraót, már gyermekkorában elkezdtek képezni az Egyiptomban való uralkodásra. Sok mindent megtanítottak neki, többek között az ország történelmét. Elmondták, hogy volt egy bölcs egyiptomi, akinek a neve: Cáfénát – Panéah. Ez az ember, amikor hét éven keresztül bő volt a termés felvásárolta az összes gabonát, majd amikor a következő hét évben szinte nem termett semmi drágán eladta, ezzel annyi hasznot hozott az országnak, hogy mindent meg tudtak venni, és a legnagyobb birodalom lett a kör-

nyéken Egyiptomból. Jutalmul a Fáraó alkirályi címet adományozott neki és nagy tisztességben élt. Őn papjának lányával, és fiaival.

Az új király el sem tudta képzelni, hogy Cáfénát- Panéah nem egyiptomi volt, és valamikor Józsefnek nevezték. Azt meg egyszerűen lehetetlennek tartotta, hogy ez az ember héberként élt. Nyugodtan meghozta az intézkedéseit a héber ellen, mert semmi sem emlékeztette arra, hogy bármivel tartozik nekik Egyiptom. Rabszolgamunkára kényszerítette az eddig kiváltságokat élvező hébereket, újszülött gyermekeiket lemeszáraltatta, mert azt akarta, hogy a túlságosan elszaporodott nép létszáma lecsökkenjen, és megtörje őket a rabszolgaság. Erre megvolt az ideológiája:

„Bánjunk furfangosan velük, ne-hogy elszaporodjanak, mert ha háború lenne, ők is ellenségeinkhez csatlakoznának, harcolnának ellenünk és eltávoznának az országból.”

Ebből a tervből azonban nem lett semmi, mert az Ő.való segítségével, Mózes vezetésével a héber végleg megszabadultak az egyiptomi rabszolgaságból, de ez már egy másik történet.

Nekrológ helyett...

Számtalan módon belekezdtem: „búcsúzom” – mint egy temetésnél, talán nem véletlenül...

Aztán „igaz, a hír...” majd a „kinyírták” és egyebek. Amikor Dési János elmondta, zárásként összefoglalja, milyen témákkal foglalkozott, adta magát, írjanak kis visszaemlékezést azok is, akik az elmúlt években hónapról-hónapra küldtek cikkeket. Így sok más mellett túllépek a számos, érdekes (elképesztő) „információn”, amit megtudtam „magamról”. Azt gondolom, s ezt javaslom Önöknek/Nektek is, felesleges komolyan venni holmi pletyká(s)t!

Sokkal inkább a jó marad meg, hogy rengeteget tanultam (magamról, zsidóságról és millió do-

logról) az elmúlt tizenkét évben, hogy érdekes és értékes embereket ismerhettem meg, a kedves gesztusok, az érdekes beszélgetések, az elismerő email-ek.

Büszkeséggel tölt el, hogy világ egyetemait rangsoroló Shanghai-index szerint az immár 20 éve (az indulás óta) listavezető, tehát a világ legjobb egyetemének számító Harvard hosszú évek óta kéri lapunkat a könyvtára számára. Az kifejezetten meghatott, hogy akadt, aki 2-3 hónapja találkozott a lappal, de annyira tetszett neki, hogy azonnal közösségi gyűjtésbe akart kezdeni, míg más Izraelben keresett volna támogatót a Pesti Sólet megmentése érdekében.

Búcsúzóul eszembe jut, hogy milyen sok remek embert ismerhettem meg, mennyi barátot szereztem, akár még néhány hónapja is. S azokról ejtenék szót, akik segítettek, amíg tehettem. Elsőként a családom, amely elviselte, hogy lapzártás héten, az újság nyomdába küldéséig khm... nehéz volt velem. Emlékszem, milyen büszke volt édesapám, amikor az első, általam szerkesztett számot a kezébe vette. Eltelt tizenkét év, s a nyolc-

oldal kis körzeti lapból mára tizenkét oldalas, sokak által szemlézett újság lett. Ez az utolsó, a 141., amit jegyzek, sajnos apu már nem forgathatja.

Miként nem teheti meg Komár Gábor sem, aki hat évig tördelte kiválóan a Pesti Sólétet – köszönet neki, s utódának, Bagossy Baláznak is, akivel szintén hat évig dolgoztunk együtt.

Élmény volt a munka az állandó szerzőkkel (ábécérendben): Dési János, Littner György, Szántó András, Szentgyörgyi Zsuzsa és feledhetetlen Várkonyi Tibor. De meg kell említeni Szentgyörgyi Ákost és a sok száz fotóját.

Köszönöm, Münz Sanyinak, hogy – egyetlenként – a megjelenés után, minden hónapban volt néhány kedves szava az újság kapcsán, s ez sokszor adott erőt.

Külön köszönöm annak, aki... korábban két, népszerű sorozattal

Az első 12 oldalon megjelent P.S. címlapja

is gazdagította a lapot, ráadásul Zsuzsa és András neki köszönhetően került a laphoz.

S végül, örök hálával gondolok Zoltai Gusztávra, aki bizalmat szavazott nekem, segített és rendre megvédett a támadásoktól, s attól is, aki akkor éppen főszerkesztő akart lenni...

Schiller Zsolt

A szó elszáll, az írás fennmarad...

Minden nemzetek közül mi zsidók kaptuk a legnagyobb ajándékot az Ö.valótól: a Tórát. Mi zsidók ismertettük meg az emberiséget a Tóra segítségével, Istennel, aki a világot teremtette, Ádámmal és Évával, az első emberpárral, a Tízparancsolattal, és még sokáig sorolhatnám mi mindennel. Azt mondják bölcseink, az idők kezdetén létezett egy szóbeli Tóra is. Képzeljük el azt, hogy egy apa a szóbeli Tórára tanítja

a fiait, akik szintén továbbadják a tudást utódaiknak, mennyit változott a szóbeli Tóra generációkon át az eredetihez képest.

Miután Mózes befejezte az írott Tórát, az nem változott semmit, és az idők végezetéig nem is fog. Az emberek elkezdtek magyarázni az egyes mondatait, ez a magyarázat a mai napig tart. Bölcs rabbik, tudósok, és egyszerű emberek is találnak a Tórában gondolatokat, amelyeket a saját szemszögükből ítélnék meg, és magyaráznak el. Bárkinek joga van ahhoz, hogy saját nézeteit a Tóra bármelyik mondatáról kifejtse. Ezért vetemedtem én is erre a nemes feladatra.

Köszönöm a Pesti Sólétnek, hogy lehetőséget adott a gondolataim közlésére a Tórában szereplő cselekményekről.

Sajnálom, hogy (ebben a formában) megszűnik a Pesti Sólet, jó érzés volt kézbe venni az újságot, a cikkeimmel. Remélem, lesz még erre lehetőségem, s még dolgozunk együtt a lap főszerkesztőjével...

Littner György

Búcsúzó

A búcsú gyakorta szomorú, a végleges búcsú pedig többnyire igencsak fájdalmas. Mégis, elhessegetem a bánatomat a Pesti Sólet bezárása fölött, mert arra gondolok, nagy öröm volt számomra olyan társakkal együtt megjelenni, mint a már eltávozott, nagyszerű Várkonyi Tibor, a mindig eredeti, érdekes Dési János, a remek emlékeket felidéző Szántó András és a szent szövegeket a mához szóloán ismertető Littner György.

Élmény volt olvasni a Tórát érthetően magyarázó Fröhlich Róbert főrabbi és Gábor György (és velük Dési János) beszélgetésének igényesen szerkesztett összefoglalását. És – Byronnal szólva – végül, de nem utolsó sorban, mindig örömet jelentett az együttműködés a lap főszerkesztőjével, az írásaimat óvón gondozó Schiller Zsolttal.

Megszűnik egy havilap, és eltűnik vele egy színes, fényes sugár mai közéletünk egyre sűrűsödő égboltjáról. Egy újság, amely kiemelkedő, vagy csak érdekes zsidókról, történetekről adott többnyire színvonalas ismertetést – nem csak zsidó olvasóknak. Egy újság, amelyben útmutatásokat kaphatott az olvasó a Tóra megértéséhez és befogadásához.

Kering fejemben egy bölcs arab mondás: „Egy ember fejét egy bolland is le tudja vágni, ám ezernyi tudós sem tudja visszaragasztani”.

Dr. Szentgyörgyi Zsuzsa

Pesti Sólet menü a www.izraelinfo.com /Bea Bar Kallos Szabó Orsi és (Macesz)/ receptjei alapján

Macsó gazpacho

Hozzávalók (6 főre): 1 nagy doboz, hámozott paradicsom, 1 közepes fej lilahagyma, 6 gerezd fokhagyma, 1/2 hegyes-erős paprika, (aki nem bírja túl csípősen, vágja ki a magokat, vagy rakjon bele más zöldpaprikát), 3 kis kígyóborka, 1/2 édes barhesz, 3 ek balsamecet, 1-2 dl víz, 1 csokor friss koriander, vagy petrezselyem, 1 teáskanál római kömény, ó, bors, olívaolaj.

Elkészítés: A hozzávalókat megpucolom, az uborka magjait kicanalazom, és mindent nagyobb darabokban a robotgépe teszek, és addig turmixolom, amíg nagyjából homogén szószt kapok. Alaposan lehűtöm, friss kenyérral, vagy tortilla chips-szel tálalom.

Remekül megy a grill-bulikhoz, ez esetben a bátrabbak 1/2 dl vodkával feldobhatják...

Muszaka

– a közel-keleti rakott krumpli

Hozzávalók: 250 gr vörös lencse, 1 nagy fej hagyma, 2 gerezd fokhagyma, 1 teáskanál római kömény, 1 tk szegfűbors, 1 tk szegfűszeg, 1 nagyobb rúd fahéj, 1 paradicsomkonzerv, só, olaj, bors, 4 nagyobb krumpli, 2 nagyobb padlizsán, 2 paradicsom, 3 ek liszt, 3 ek vaj, 2 dl tej

Elkészítés: Egy nagyobb lábasban, kis olajon lepirítom a lencsét, a finomra vágott hagymával és az összezúzott fokhagymával. Hozzáadom a szegfűszeget, a római köményt, a szegfűborsot és az egész fahéjat. Alaposan átforgatom a lencsével, sózom, borsozom, felöntöm a hámozott paradicsomkonzervvel, plusz egy konzervdoboznyi vízzel, és megfőzöm. Amíg fő, vékony szeletekre vágom a padlizsánt, megkenem olívaolajjal, sózom, és a sütőben megsütöm (lehet serpenyőben is, de úgy macerásabb). A krumplit meghámozom, és egészen vékony szeletekre vágom, és beszózom.

A vajat kis lábosban megolvasztom, hozzáadom a lisztet, összekeverem egy habverővel, és folyamatos keverés mellett hozzáadom a tejet. Sózom, borsozom és addig főzöm, amíg sűrű krém nem lesz belőle – ez a besamel.

Egy nagyobb tepsi kikenek olajjal, az aljára teszem a vékonyra vágott, átmosott krumplit. Rá jön a kész lencseragu, majd a padlizsán szeletek, amit a besamellel egyenletesen lefedek. Az egész tetejét a vékonyra vágott paradicsomkarikákkal díszítem, és kb. 45 perc alatt a sütőben közepes lángon megsütöm. Akkor van kész, ha a tetején a besamel szép arany színű. Pont mint a rakott krumpli! Sütés után kb 20 percet hagyom állni tálalás előtt, de másnaposan a legjobb.

Csokoládés sajtorta

Hozzávalók:

Krém: 0,5 kg krémsajt (bármilyen natúr zsíros), 3 tojás, 10 dkg cukor, 1 tk vaníliakivonat, 20 dkg étcsoki, 5 dkg vaj

Kekszalap: 10 dkg keksz (esetleg babapiskóta), 7 dkg vaj

Szós: 20 dkg ribizli (eper, málna stb), 10 dkg cukor, 20 ml ribizli-, vagy málnapálinka

Elkészítés: Az alaphoz apróra összetöröm a kekszet, majd összedolgozom az olvasztott vajjal. Beleteszem a tortaformába (25 cm-es forma, vagy 6 db mini), és kézzel elegygetem, aztán egy pohár aljával lenyomkodom úgy, hogy a szélénél kicsit magasabb maradjon, hogy ne folyjon ki a massa. 180 fokon 10 perc az előmelegített sütőben elég neki. A csokit gőz felett (lustábbak mikróban) felolvasztom a vajjal együtt.

A sajtot először fakanállal fellazítom, majd gépi habverővel simára keverem.

A tojásokat a cukrokkal fehérre keverem, nem baj, ha kristályos. Beleöntöm a sajtkrémbe, kb. 3 részletben, és mindig összekeverem habverővel (gépi).

Az olvasztott csokit belekeverem a masszába, így világosbarna lesz. A masszát az elkészült krusztára öntöm és 140 fokon 35 percet sütöm úgy, hogy alatta egy lábosban, vagy másik tepsi forró víz párolog, hogy ne legyen száraz a levegő a sütőben.

A kész tortát kihűlés után még 4 órára hűtőbe kell tenni, hogy teljesen vágható legyen! A szószhoz a gyümölcsöt egy kis lábosban elkezdem főzni a cukorral, ha a cukor felolvadt, beleteszem a pálinkát, és addig főzöm, míg a szósz már láthatóan rajta marad a kanál hátán.

A tortát vaníliafagyival és a gyümölcs szósszal tálalom.

קרן קימת לישראל
KKL - JNF

Izraeli viszonylatban a legnagyobb, s globálisan az egyik legrégebben alapított zöldszervezet nyitott irodát Budapesten. A Zsidó Nemzeti Alapot (KKL-JNF) 1901-ben hozták létre magyar és közép-európai gyökerekkel rendelkező aktivisták. Az alapítók iránti tisztelet is szerepet játszott abban, hogy a Zsidó Nemzeti Alap - Magyarország és Közép-Európa Budapesten hozta létre regionális irodáját, amelynek célja, hogy az örökség ápolásán túl lehetőleg minden téren, de elsősorban a technológiai innováció, a fenntarthatóság és a diplomácia kapcsolatok terén előrelendítse az izraeli-magyar kapcsolatokat.

Az Alap Magyarországon az örökség-ápolás, a környezetvédelem, a vízgazdálkodás, az erdőgazdaság és a

Zsidó Nemzeti Alap Budapesten

technológiai innováció terén kívánja előmozdítani izraeli és magyar szervezetek együttműködését. Nem csupán a zsidó valláshoz, illetve Izraelhez kötődőket szeretnék megszólítani, hanem mindenkit, aki érdekelt a high-tech iparágban és innovációban a világ élvonalába tartozó Izrael és Magyarország kapcsolatainak erősítésében, aki a szervezettel közösen tenne a környezet védeleméért, és azokat is, akik érdeklődnek a zsidó kultúra, a magyar múlt zsidó vonatkozásai iránt.

– Nagy várakozással tekintünk magyarországi tevékenységünk elé. Hiszszük, hogy jelenléttünk erősíteni fogja az izraeli és a magyar nép barátságát, és a két ország gazdasági kapcsolatait is. Izrael egyik legnagyobb és legrégebben alapított szervezeteként elkö-

telezettek vagyunk a két ország kiváló kapcsolatainak további elmélyítéséért – mondta Kobi Davit, a Zsidó Nemzeti Alap Magyarországi és Közép-Európai Irodájának elnöke.

Az Alap már átadta az első elismerését is, augusztus 15-én kapott életműdíjat dr. Körmendi István, a jelenleg is praktizáló 99 éves háziorvos, akinek a neve bekerült a legrangosabb elismerésnek számító Aranykönyvbe – az alapító Herzl Tivadar után második magyar-ként. Az oklevelet és a díjat jelképező Jeruzsálem Medált a KKL-JNF képviselői adták át.

– Körmendi doktor mögött rengeteg sikeresen megívott harc van; számtalan alkalommal a saját életéért is küzdenie kellett. A háziorvos otthonában fogadja a betegeit – méltatta a díjazot-

tat Yacov Hadas-Handelsman, Izrael magyarországi nagykövete. – A 99 évesen is a betegekért élő szakember története igazi sikertörténet: nem csak ragyogó eredménnyel végzi a munkáját, hanem szakadatlanul örömet is lel benne – tette hozzá.

dr. Körmendi István

Három izraeli egyetem a világ 100 legjobbja között

A Shanghai-index alapján a Jeruzsálemi Héber Egyetem a világ 77. legjobb felsőoktatási intézménye, a haifai Technion és a rehovoti Weizmann Intézet pedig holtversenyben 83. helyre kerültek. A Tel-Aviv-i a 150-200 helyet jelző bolyba jutott be, a Bar Ilan a 300-400-as csoportba, a beer-sevai Ben Gurion Egyetem a 400-500-asok közé, a Haifai Egyetem pedig az 500-600 legjobb egyetem sorába jutott.

A Héber Egyetem ezzel 2016 óta ismét rekordhelyre került, és tavalyihoz képest 13 helyet javított. A Technion 11, a Weizmann Intézet pedig 9 helyet ugrott előre nemzetközi viszonylatban.

Magyarországon az ELTE és a Semmelweis a legjobbak, melyek a világranglista 600-700-as listájára kerültek be. /A Shanghai-index az egyik legkomolyabb ranglista, ellentétben az itthon nem egyszer görcsösen citáltakkal, melyek egy-egy magyar egyetemet – ki tudja miként – akár az első 300-ba is behoznak. De ne csodálkozzunk, hiszen pl. az ELTE TTK-n télen

A Jeruzsálemi Héber Egyetem

jó eséllyel nem csak online oktatásra váltanak, de akár kutatások is leállhatnak.../

A világ öt legjobb egyetemének listáját, az elmúlt húsz évhez hasonlóan ezúttal is a Harvard Egyetem nyitja, melyet a Stanford Egyetem, a Massachusetts Institute of Technology (MIT), a Cambridge-i Egyetem és

a Kaliforniai Berkeley Egyetem követ.

Az évente megjelenő Shanghai-index a világ a tudományos életének egyik legmegbízhatóbb rangsora. A mérce az akadémiai intézményekben folyó kutatás minősége, mely különböző mutatókon alapul, benne a Nobel-díjat és a Fields-érmét elnyert oktatók és diplomások száma, valamint a vezető folyóiratokban megjelent publikációk száma és minősége. A rangsorban mintegy 2500 egyetem szerepel. A 100 legjobb intézmény közül 39 az Egyesült Államokban, kilenc Kínában, nyolc az Egyesült Királyságban, hét Ausztráliában, öt Kanadában, négy Franciaországban és négy Németországban található – és három Izraelben.

Az értékelésről, a szempontokról és sok egyébről, különböző listákkal itt olvashatnak bővebben: <http://www.shanghairanking.com>

Ezerkétszáz éves palota a Negevben

Luna holdistennő képével díszített, 1850 éve vert, különlegesen ritka bronzérmét találtak Haifa partjainál – jelentette a The Times of Israel című angol nyelvű izraeli hírportál.

Antoninus Pius császár uralkodása idején, a II. században verték a bronzpénzt, melyet az Izraeli Régészeti Hatóság (IAA) víz alatti régészeti egysége fedezett fel a tengerfenéken egy felmérés során. Az érmén a római Luna holdistennő képe alatt a rák csillagjegy található, másik oldalán pedig a 138-tól 161-ig uralkodó Antoninus Pius római császár képmása.

– Ezek a tengerbe vesztett leletek, amelyek több száz és ezer évre tűntek el, rendkívül jól megőrződtek, vannak köztük rendkívül ritka darabok, és felfedezésük kiegészíti az ország múltjának történelmi rejtvényét – mondta Jakov Sarvit, az egység vezetője.

Az IAA numizmatikai szakértője, Lior Sandberg szerint egy 13 érméből

álló sorozat egyik darabját találták meg, melyek közül tizenketten a csillagjegyek képei, a tizenharmadikon pedig a teljes csillagjegyi kör volt látható. Sandberg elmondta, hogy az érmét Alexandriában, Egyiptomban, a „nyolcadik év” dátummal verték, és ezzel Antoninus Pius uralkodásának nyolcadik évére, vagyis 144/145-re datálták.

Antoninus uralkodása a Római Birodalom legcsendesebb időszaka, a Pax Romana, vagyis a római béke korának csúcspontja volt. Maga a császár nem volt katona, soha nem harcolt, és még csak nem is hagyta el Rómát.

Akkor nagymértékben javultak a Római Birodalom kapcsolatai a zsidókkal, Hadrianus megkülönböztető, hátrányos rendeleteit visszavonták, és a zsidók gyakorolhatták fiaik körülmételését.

– Ezek a lépések vezettek a baráti kapcsolatokhoz a császár és Jehuda ha-Naszi rabbi között – hangsú-

Luna istennő a bronzérmén – Fotó Yaniv Berman - IAA

lyozta az IAA közleménye a Misna nevű vallásos művet megalkotó második századi rabbi és a császár baráti viszonyára utalva.

Izrael tengerpartjánál az utóbbi években többször is régészeti érté-

kekre bukkantak. Tavaly – mint arról a Pesti Sólet is beszámolt – egy amatőr bűvár egy 900 éves kereszties kardot hozott fel a tengerfenékről a Kármel-hegyhez közeli (Forrás:MTI)

Mózes V. könyve, a Tan ismétlésének a könyve Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével

Korábban az erabbi beszélgetésfolyamban Dési János, dr. Frölich Róbert és dr. Gábor György segítségével tanulhattunk a zsidósághoz kapcsolódó szokásokról és sok egyébről. De azóta sem maradtunk a trió nélkül, Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével indult új sorozat, melyet szerdán 17:00-tól, az ima előtt követhetnek a dohányos zoom-on. S kövessék is figyelemmel, mert az előadásokat NEM lehet visszanezni. Azért a Pesti Söletben még utólagra adunk egy rövid összefoglalót az elhangzottakból.

Miután befejeztük Mózes negyedik könyvét, belekezdünk az ötödikbe, melyet a Második Törvénykönyvnek, latinul Deuteronomiumnak is neveznek.

Frölich Róbert hangsúlyozta, nem Mózes osztotta fel a Tórát és adott különböző címeket, hanem később osztották be fejezetekre és versekre. A hetiszakaszok és a könyvek maguk is az első, jellegzetes szóról kapták nevüket. Az ötödik könyv, „a Tan ismétlésének a könyve”, Mózes utolsó három nagy beszédét sűríti be, szól az exodustól eltelt 40 év legjelentősebb eseményeiről, s megismétli a fontosabb törvényeket, így a tízparancsolatot is.

Szóba került, hogy e könyvnek ki is lehet a szerzője – Mózes, aki láthatta saját halálát és az azt követő időszakot, vagy más. Ha Hérodotoszt nevezzük a történelemírás atyjá, akkor a történelem népe a zsidóság – emelte ki Gábor György.

„...kezde Mózes magyarázni ezt a törvényt a Jordánon túl, Móáb földjén” – az ott és akkor élők számára már más mond az exodus és számos korábbi esemény, ezért magyarázta Mózes. S a zsidó jogi felfogás szerint, ha Mózes elkezdte

magyarázni, ezt kell tenni a későbbiekben is.

Míg más vallásokban eltüntetik a más magyarázatokat, más gondolatokat, addig a zsidóságnál vitáznak a tudósok, s nem törlik ezeket a szövegeket, a halachát leszámítva, mindenkinek lehet saját értelmezése.

Az ismétlésnek sok egyéb mellett tanítási, pedagógiai jelentősége is van.

Érdekesség, hogy több helyen más-ként szerepel a történet, mint korábban. Ilyen példa, hogy előzőleg az Ő.való parancsára küldte ki Mózes a kémeket, itt pedig Mózes arról beszél, hogy „... Akkor hoztam jöttetek mindnyájan, és ezt mondtátok: Küldjünk előre embereket, hogy kikémleljék az országot, és hozzanak nekünk hírt, hogy melyik úton kell felvonulunk, hogy milyenek azok a városok, amelyekbe be kell vonulnunk. Jónak láttam ezt, és kiválasztottam tizenkét férfit, minden törzsből egyet”.

Ezen túl is akad néhány eltérés, de igazán komolyakkal a tízparancsolatnál találkozunk.

Ezt követően megismétli a tíz ígét, de ez teljesen érthető, és szükséges is megtenni, hiszen ez már egy új nemzedék, amelynek ismerni kell

ezt a szöveget, mert ez annyira alap és fontos. A „hozzátok szolt” azt is jelenti, hogy I.ten mindenkihez szolt, azokhoz is, akik ma élnek.

Azért is más a szöveg, mert első alkalommal az exodus után hangzik el, kvázi az exodus célját nyilatkoztatja ki I.ten a tíz ígével. Itt a népet készíti fel a zsidó nép „alkotmányára” – s most Mózes ismétli meg a parancsolatokat, miközben kommentálja is

azokat. Ráadásul már van 40 évnyi tapasztalat is ezekről.

Ismét átbeszéltük, hogy nem az ábrázolás, a megjelenítés (rajz, festészet, szobrászat) a tilos, hanem az adott dolog istenként imádása. /Ezt igazolja több korábbi zsinagóga padlója, ablaka, vagy éppen Eszter könyve számos különböző példánya./

Mózes úgy beszél a honfoglalás előtt álló hallgatósághoz, mint ha annak tagjai is átérték volna: „Szemtől szemben beszélt hozzátok az ÚR azon a hegyen a tűzből.” Bár akik ott voltak Szináj lábánál, már nem élnek, de elmesélték a most jelenlevőknek, s a Haggada is utal arra, hogy mindenki köteles úgy tekinteni saját magára, mint ha ő is kijött volna Egyiptomból. Így Mózes a hagyomány – pontos – továbbadásának fontosságára is felhívja a figyelmet.

A Midrás szerint a világ teremtése után megkérde I.tentől, hogy mi lesz annak a sorsa. I.ten úgy felel, ha a zsidók átveszik Szinájnál a Tórát, akkor megmarad, ha nem, akkor nem. S mi nap, mint nap átveszük újra és újra a Tórát. Az örök korforgást mutatja az is, hogy Szimchasz Tajrókor, befejezzük és

Mózes

újrakezdjük a Tórát, Mózes halála után rögtön a Teremtés jön ismét. Ádám és Éva az emberiség őstörténete, Noé az emberiség újjászületésének őstörténete, míg az egyiptomi kivonulás csak a héberrek számára kiemelt fontosságú kezdet. Ez a történet, melytől népként beszélhetünk a zsidókról. /Ekkor lesz szabad, s ezt követően lesznek saját törvényei./

„...te megvered őket, akkor mindeztől irtsd ki azokat...” A folytatásból kiderül, ez túlzás, szó nincs arról, hogy mindenkit le kell gyilkolni. Hiszen a szöveg azonnal arról beszél, hogy ne köss velük szövetséget, a gyerekeid ne házasodjanak velük – a lényeg, hogy ne váljanak hozzájuk hasonlóvá.

Következő alkalommal tartson velünk Ön is, az ima előtt, 17:00-tól a zoom-on.

Meeting ID: 389 906 7799.

Jelszó: dohany.

A belépő „kóddal” kéthetente **keddenként** is hallgathatnak egy érdekes előadást, ezeken *Kaczvinsky Barbarát* követhetik szintén **17:00 órától**

I M A R E N D

Hétköznap: 7:30-kor kezdünk reggel, míg az **esti ima időpontja 18:00 óra**, helyszín a Talmud-Tóra.

A zoom-os programok napján (*kéthetente kedden, illetve szerdánként*) az esti imák **18:30-kor** kezdődnek.

Péntek esti ima: 18:00-kor a Dohány Templomban.

Szombat reggeli ima Dohány Templomban:

Sachrisz: 9:30,

Tóraolvasás: 10:00

Muszáf ima: kb. 10:45

Este 18:00-tól sálásüdesz (a kertben, rossz idő esetén a Talmud-Tórában)

Vasárnap reggeli ima: 8:00-kor kezdődik.

A 24. Zsidó Kulturális Fesztivál 2022. szeptember 4-től szeptember 12-ig várja a közönséget hét budapesti helyszínen: a Dohány utcai, a Frankel Leó úti, a Hegedűs Gyula utcai és a Rumbach utcai zsinagógában, a Bálint Házban, s idén először lesznek fesztiválprogramok a Madách Színház Tolnay Szalonjában és a Magyar Zene Házában is. A fesztivált hagyományosan a Budapesti Zsidó Hitközség (BZSH) rendezi meg a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) és a Broadway Jegyiroda együttműködésével.

Mivel a pandémia miatt nehéz évek vannak mögöttünk, az idei fesztivál jelmondata: „Életörömmre hangolunk!”. A színes programkínálatban könnyű- és komolyzenei koncertek, irodalmi- és gyermekprogramok szerepelnek, hazai és a nemzetközi művészek előadásában.

ÉLETÖRÖMRE HANGOLUNK!

A közönség a bő egy hét alatt a magyar zenei élet olyan nagyszerű énekeseivel találkozhat, mint Falusi Mariann, Koncz Zsuzsa, Rost Andrea, Malek Andrea, Müller Péter Sziámi, Oláh Ibolya, László Boldizsár, Gájer Bálint, Veres Mónika Nika, Szulák Andrea vagy Bauer Andrea.

A színházak világában nem csak a prózai alakításokkal, de az énektudásukkal is kiemelkedő színművészek közül – a teljesség igénye nélkül – olyan meghatározó művészek lépnek fel, mint Kern András, Hegyi Barbara, Hernádi Judit, Fesztbaum Béla, Gubik Petra, Gergely Róbert és a Monarchia Operett sztárjai.

A hazai zenésztársadalomból is jelentős művészek képviseltetik magukat: velünk lesz többek között Havasi Balázs, Gerendás Péter, Födő Sándor, Heilig Gábor, Jáger Bandi, Korszolán Orsolya, Szakcsi Lakatos Béla, Bolya Mátyás, Szokolay Dongó Balázs és Banda Pál. Nem maradhat el a mindenkor Zsidó Kulturális Fesztiválokra mindig hatalmas sikert arató, Jávorai Fegya által vezetett Budapest Klezmer Band, Masa Tamás által vezetett Sabbathsong Klezmer Band és a Klezmerész zenekar koncertje, amelyek idén Janicsák Vecával egészülnek ki.

A fesztivál rendhagyó produkciói közül kiemelendő a *Nem tudhatom – Radnóti és korunk* című est, amelynek résztvevői Mácsai Pál, Fullajtár Andrea, Dész László, Dész András, Lukács Miklós; továbbá az idén 80 éves Barbra Streisand előtt tisztelő koncert.

A nemzetközi hírű sztárok közül sikerült Budapestre csábítani az izraeli popzene új keleti divátját, a gyönyörűsége hangú és különleges kisugárzású LALA Tamart, a szintén izraeli Nigun Kvartettet, valamint a szefárd dalok sztárját, Mara Arandát Spanyolországból.

Megnézhetik *Szép Ernő Emberszag* című regényének új, a Madách Színház által készített filmadaptációját. A Bálint Házban könyvbemutatókkal, gyerekprogramokkal, beszélgetésekkel várják az érdeklődőket, valamint a Szentély a viharban – a budapesti zsidók megmentése című szabadterti kiállítást is megtekinthetik a „Cipők a Duna-parton” holokauszt emlékműnél.

Jegyek kaphatók: www.broadway.hu

Bővebb információk:

www.zsidokulturalisfesztival.hu

Programok a zsinagógánkban

2022. szeptember 4. (vasárnap) 20:00

Koncz Zsuzsa – Szabadnak született!

2022. szeptember 5. (hétfő) 20:00

Kern András estje

Vendégek: Hegyi Barbara, Hernádi Judit, Fesztbaum Béla és Heilig Gábor

2022. szeptember 6. (kedd) 20:00

Havasi Pure Piano koncert

2022. szeptember 7. (szerda) 20:00

A Broadway csillaga – Barbra Streisand legszabab dalaiból
Fellépők: Szulák Andrea, Veres Mónika (Nika), Gájer Bálint, László Boldizsár

2022. szeptember 8. (csütörtök) 20:00

Budapest Klezmer Band

Sztárvendégek: Rost Andrea, Lukács Miklós, Bolya Mátyás, Szokolay Dongó Balázs

JEGYÁRAK: 3 900 Ft – 10 900 forint

Játék a Dohány-koncertekre!

Ahogy azt már az elmúlt években megszokhatták, ha Zsidó Kulturális Fesztivál, akkor játékra invitáljuk a Pesti Sólet olvasóit. Ez természetesen most sincs másként!

Nem kell mást tenni, mint az alábbi kérdésekre helyesen válaszolni. /Sokat segít a Fesztivál honlapjának böngészése./

A megfejtéseket szeptember 1-ig küldjék el a pestisolet@dohany-zsinagoga.hu email címre.

1. Koncz Zsuzsa, osztálytársnőjével, Gergely Ágnessel második lett az első *Ki Mit Tud-on*. Melyik középiskolába jártak együtt?
A. Árpád Gimnázium
B. Berzsényi Dániel Gimnázium
C. Kaffka Margit Gimnázium

2. Mikor lépett fel a Dohány zsinagógában Kern András (ugyan-ezekkel a vendégekkel)?
A. 2015
B. 2017
C. 2018

3. Melyik ismert stadionban adott korábban nagy sikerű koncertet Havasi Balázs?
A. Maracana
B. Wembley
C. Camp Nou

4. Melyik fontos imánkat éneklő Barbra Streisand?
A. Avinu Malkenu
B. Löcho Dajdi
C. Smá Jiszróél

5. Mikor adott koncertet a Fesztiválon Rost Andrea (a Liszt Ferenc Kamarazenekarral)?
A. 2013
B. 2016
C. 2019

Rost Andrea

A Fesztivál érdekesebb programjai

Szabadnak születél

A Dohány utcai zsinagógában a magyar popzene egyik ikonja, *Kocz Zsuzsa* adja a nyitókoncertet zenekarával.

A művésznő a mai napig aktív, folyamatosan koncertezik, új dalokat és albumokat ad ki. A pandémia alatt készült el a „Szabadnak születél” című, negyvenkettedik stúdióalbuma, amely a megjelenés után rögtön aranylemez lett. A korong 11 dala javarészt új kompozíció, de egy régebbi Fonográf-dal feldolgozása és a legendás Szeretni valakit

valamiért című duett új verziója is helyet kapott a lemezen. A dalok többségének szövegét *Bródy János* írta, a zenéket *Gerendás Péter*, *Maróthy Zoltán* és *Tolcsvay László* szerezték. A lemez egyik különlegessége a 2019-ben *Kulka Jánossal* készült duett.

Kocz Zsuzsa az est során bemutatja legújabb lemezének dalait, de felcsendülnek a mindenki által ismert slágerek is.

Nem tudhatom...

Egy izgalmas, szuggesztív estet hozott létre két kiváló színész: *Mácsai Pál* Kossuth-díjas és *Fullajtár Andrea* Jászai Mari-díjas színművészek, valamint három fantasztikus muzsikos: *Dés László*, Kossuth-díjas szaxofonművész, zeneszerző, *Dés András*, a fiatal zenészgeneráció legelismertebb ütőhangszeres művésze és *Lukács Miklós*, a tehetséges cimbalomművész. Nem hagyományos értelemben vett irodalmi estről van szó, hanem vers, próza és zene egyedi párbeszédéről: a zenei improvizációk a prózában és versben elhangzott gondolatokra reflektálnak. A művészetek közti átjárhatóság, valamint az előadók eredetisége teszik a produkciót még különlegesebbé.

Az esten *Radnóti Miklós* versein, a költő felesége, *Gyarmati Fanni* naplórészletein, korabeli írásokon, dokumentumokon kívül *Radnóti* kortársainak írásai is szerepelnek, olyan szövegek, amelyek kapcsolódnak a tragikus sorsú költő életéhez, munkásságához és korához. Megrázó, nem mindennapi élményben lesz részünk az előadók érzékeny, szuggesztív tolmácsolásában. Az est anyagát összeállította: Ferencz Győző, szerkesztette: Dés László és Mácsai Pál.

Mi van velem?

A Kossuth-díjas színművészek negyedszázada jelent meg első lemeze, rajta az azóta legendássá vált *Lövölde tér* című dallal. Az azóta is roppant népszerű albumon kívül több lemez is fűződik *Kern András* nevéhez.

A műsorban a közönség hallhatja a népszerű régi dalok mellett az újabbakat is, így elhangzik többek között a *Hé, 67!*, a *Pincér-rock*, a *Moszkva*, a *Te majd kézen fogsz és hazavezetsz*, a *Semmi baj és persze nem marad el a Lövölde tér sem!* És sok-sok történet, humor, ahogy azt megszokhattuk *Kern Andrástól!*

Több alkalommal énekelt *Hernádi Judittal*, s közös lemezük is megjelent „*Hernádi*” címmel. A népszerű művésznő szólóban is és duettben is szerepel az esten.

Heilig Gábor volt a zenei vezetője majd minden Kern lemeznek, több dalának szerzője és szövegírója is. A mostani est zenei részének ő a zenei producere, a zenekar vezetője és persze a gitározás mellett énekel is.

A Broadway csillaga

Ezen a nagyszabású koncerten az idén 80 éves *Barbra Streisand* páratlanul gazdag munkássága előtt tisztelgünk olyan csodálatos magyar művészek tolmácsolásában, mint *Szulák Andrea*, *Veres Mónika Nika*, *Gájer Bálint*, *László Boldizsár* és a *Don Lázi Swingtet Lázár István* trombitaművész vezetésével.

Egy olyan előadóművésszel „találkozhatnak”, aki színésznőként és énekesnőként is évtizedeken keresztül a közönség kedvence tudott maradni – és ma is az!

A koncert során felcsendülnek a *Funny Girl*, a *Hello Dolly*, az *Ilyenek* voltunk, a *Csillag* születik, és számos más, ismert dala is. Különleges kiváló zenei csemege lesz az est, méltóan tisztelgve a különleges világsztár előtt.

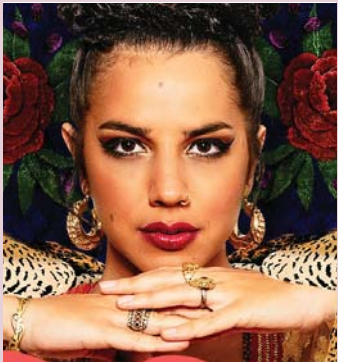

Részletes program: www.zsidokultu

Koncertek, beszélgetések, filmek, séták

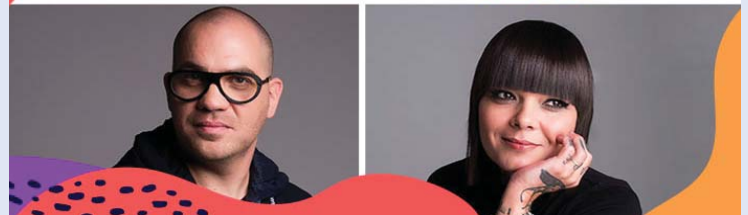
A popzene új keleti dívája Budapesten

Az észak-afrikai zsidó örökségét különleges, modern módon feldolgozó és megélt *Lala Tamar* a popzene új keleti dívája: sugárzó nőiességével és karakteres orgánumával hitelesen jeleníti meg a marokkói spanyol zsidó zenei kultúrát.

Nemcsak a zenéje különleges és összetett, ő maga is meglehetősen sokszínű személyiség. *LALA Tamar* Izraelben, közelebbről Galileában született és nevelkedett, ám a szülei Marokkóból és Brazíliából származnak, így Lalát a közel-keleti zenén kívül gyermekkorától fogva érték észak-afrikai és brazil zenei hatások is. Így tehát *LALA Tamar* identitása és művészete a latin és arab, a zsidó és muszlim kultúrában gyökerezik, harmonikus egységben vegyítve Kelet és Nyugat ősi kultúráit. Szinte az egész világot bejárta már, fellépett Izraeltől kezdve Marokkón, Portugálián és Hollandián át egészen Indiáig és az Egyesült Államokig. Mindenütt sok-sok új rajongót szerzett magának, arról nem is beszélve, hogy a turnéin nagyon szeret munkakapcsolatba kerülni külföldi zenészekkel, akiktől mindig tanulhat valami újat. Budapesti koncertjén a ladino dalmokat a hip-hopra jellemző, XXI. századi ritmusokkal alakítja át verpezdítően ütős popdalokká. Előre szólunk: Lala előadásán senki sem marad ülve, a tánc ugyanis kötelezően ajánlott elem a koncertjein!

Mi van velem?

Gerendás Péter repertoárján a saját szerzeményein kívül magyar zsidó költők általa megzenésített versei, valamint Bob Dylan, Leonard Cohen, Simon and Garfunkel magyar nyelvre fordított szerzeményei szerepelnek.

Az est egyik különlegessége *Oláh Ibolya* énekesnő fellépése, aki az új lemezéről énekel, majd duettet ad elő *Gerendás Péter*rel, amely ritka zenei csemegét ígér. A produkció visszavisz minket az időben és lélekben az Ibériai-félszigetre, ahol a roma és zsidó-szefárd kultúra keveredése hozta létre a flamenco műfaját.

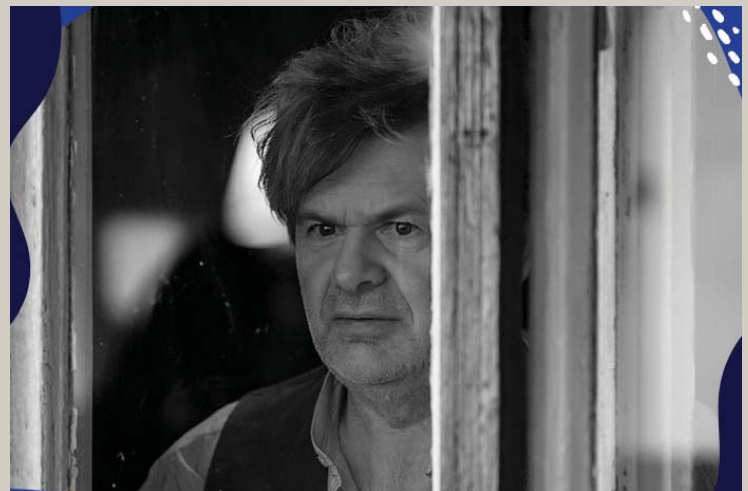
Bach csellószvitek – Banda Pál gordonkaművész szólóestje

Banda Pált három éve már hallhatta a közönség a Frankel zsinagógában, akkor Bach C-dúr és c-moll csellószvitjét játszotta. A sorozat idén folytatódik, szeptember 6-án két másik Bach szvit, a d-moll és az Esz-dúr hangzik el.

Banda Pál a budapesti Zeneakadémia befejeztével – Végh Sándor meghívására – a Camerata Salzburg cselló szólamvezetője lett. Az itt eltöltött időt követően csatlakozott a Chamber Orchestra of Europe-hoz, ahol olyan művészekkel dolgozott együtt, mint Solti György, Schiff András, Rudolf Serkin, Claudio Abbado, Nikolaus Harnoncourt, és Lorin Maazel. Ezzel párhuzamosan a szólista pályán is elindult, egyebek közt Haydn és Schumann versenyműveit, Bach és Kodály szólószonátáit játszotta Anglia legjelentősebb koncerttermeiben, valamint Dvorak koncertóját Szingapúrban. 1998-tól tíz éven át az angol zenei élet egyik meghatározó vonósnégyese, a nagy múltú Allegri Quartet csellóját vezette. 2012 óta az English Piano Trio művésze. A koncertezés mellett a tanítás is fontos helyet kap pályáján, a londoni Purcell School és a Royal College of Music professzora.

Emberszag

Szép Ernő életének és költészetének valódi mélységei elevenednek meg az író *Emberszag* című regényének új, a Madách Színház által készített filmadaptációjában, amely húsz sorsfordító nap történéseinek reznált, lírai elbeszélésével próbál történetileg és művészileg is hitelesen bemutatni egy embertelen korszakot. Az *Emberszag* mondataiból ugyanaz a tragikummal szembeszegetett humánus árad, amely *Szép Ernő* költészetét is oly megindítóvá teszi. A naplóból készült drámai előadásban lírai ellenpontként *Szép Ernő* versei és szonjai is megszólalnak.

A vetítés után beszélgetés az alkotókkal és a főszereplővel, a *Szép Ernő*t alakító *Gyabronka Józseffel*.

Talabos István

Magyar zsidók, akikre a turisták emlékeznek

A magyar zsidóság a XIX század óta számos példáját mutatta és mindenkor arra törekedett, hogy kifejezze magyarságát, hogy a magyarként él, magáévá téve az ország törekvéseit. Most olyanokat ismert embereket igyekszem bemutatni, akikre a hozzánk érkező turisták a magyarországi látogatásuk kapcsán emlékeznek.

Az együttélés és a magyarság egyik egyértelmű ténye, hogy az 1848-as szabadságharcban mintegy 20 ezer magyar zsidó harcolt együtt a magyarokkal a függetlenségéért. Közöttük volt **Korányi Frigyes** is a legismertebb zsidó orvos.

A XIX. század végére Magyarország utolérte európai szomszédait, a gazdasági fejlődésben nagy szerepe volt az ország zsidó lakosságának is, amely messzemenően törekedett az integrálódásra. A magyar zsidókat Ferenc József is elismerte. Közülük sokan kaptak nemesi címeket politikai, közigazgatási, vagy gazdasági tevékenységük miatt. Összesen 280 zsidó család nemesi rangjáról beszélhetünk, s 26-an bárói rangig jutottak.

A Magyarországra érkező turisták 75-80 % -a Budapestre jön, s itt ismerkednek a várossal, annak nevezetességeivel és ez alapján (is) alkotnak képet Magyarországról.

Egy budapesti városnézés első mondatai arról szólnak, Magyarország fővárosa 1873-ig két különálló város – Buda mint kulturális központ és Pest – volt a Duna két partján és a Millenniumra való készülődés jegyében Budát, Pestet az Aquincum-i városrészrel egyesítve született a mai főváros.

Az egyesítés háttérében az a törvényjavaslat áll, melyet **Wahrmann Mór** a magyar parlament első zsidó képviselője nyújtott be 1870-ben képviselőtársával Házmán Ferencsel.

Wahrmann Mór úgy lett képviselő, hogy az üzletemberként tett publikálásai felkeltették Deák Ferenc érdeklődését és arra biztatta, induljon a képviselőválasztáson mert minden írásában amellet érvelt, hogy Magyarország gazdaságát függetleníteni kell Ausztriától.

Wahrmann Mór el is indult a képviselő választáson és a kiegyezést követően egymás után nyolc alkalommal lett Lipótváros képviselője a magyar parlamentben.

A magyar gulyás és pörkölt egyebek mellett a fűszerpaprikának köszönheti speciális zamatát és ízét, de a magyar gasztronómia egészen a XIX. századig nem használt paprika őrleményt. A XVI. századtól a török időkben törökbors néven volt ismert és dísznövényként használták. Először a XIX. század elején tesznek róla említést a szakácskönyvek.

A magyar fűszerpaprika **Kotányi Jánosnak** köszönheti hírnevét. Kotányi János (született Kojeteiner Jakab) arról álmodozott, hogy

Kotányi János

körbeutazza a világot és megismeri a világ egzotikus fűszereit. Ez inspirálta arra, hogy a magyar fűszerpaprikával megismertesse a világot. Szegeden megnyitotta első paprika üzletét, ahol saját keverésű paprika őrleményt készített. 1912-ben már a királyi udvar hivatalos beszállítója lett és termékeit, Berlinbe, Münchenbe, Bostonba és New Yorkba is exportálta.

A herendi porcelán, a **Stingl Vince** által alapított „Porcellán Fabrika”-tól indult. Azonban a vállalkozás tökehiányos volt, így **Fischer Mór** 1839-ben szerezte meg és virágoztatta fel.

Viktória angol királynő a londoni Világkiállításon herendi porcelán étkészletet rendelt, s ezután az elismerések egymást követik. A megrendelők – Viktória angol királynő, Eugé-

(Farkasházi) Fischer Mór

nia francia császárné, II. Sándor orosz cár, I. Ferenc József, a Rotschildek – tanúsítják a minőséget. Az 1867-ben Párizsban is sikereket elérő Fischer Mórnak az udvar nemesi címet adományoz, aki a „Farkasházi” előnevet vette fel.

A porcelán és paprika mellett ott vannak Budapest gyönyörű, a XIX. században épült zsidó vallású építészeti, szobrászok által tervezett, készített műemlékei is.

Ilyen műemlék a szecesszió gyöngyszeme a **Gresham Palota**. Az angol Gresham Biztosító társaság székházának megtervezésére a kor neves tervezőjét **Quittner Zsigmondot** bízta meg, aki a Vágó fivérekkel (Hősök Temploma építései) együtt végezte el a munkát. Az épület 1987 óta a Világörökség része.

Minden turista elmegy a Hősök terére, sétál a Városligetben így meg kell említenünk **Ligeti Miklós** (Löwy Mór) is, a Városligeti Anonymus szobor alkotóját. A szobrot Ferenc József adományozta a magyaroknak.

Balázs Mór

Ne feledjük **Balázs Mór**-t (Kohn Mózes, nemesi előneve Verőcei), a kontinens első (míg a világon a londoni után a második), az ezer éves évfordulóra, 1896-ban átadott földalattija szellemi atyját, és akinek az elképzelései szerint indult el az első budapesti villamos az Orczy tér és az Egyetem tér között 1889-ben. Verőcei Balázs Mór a XIX. sz. meghatározó magyar közlekedésmérnöke volt, nevéhez a fentiekén kívül Budapest villamosítása is fűződik.

Dési János

Mire jó a Pesti Sólet

Az elmúlt jó kilenc évben összesen – ezzel együtt – százöt cikket írhattam a Pesti Sóletbe, ezúttal is köszönve a lehetőséget a lap kiadóinak és elsősorban a szerkesztőnek, Schiller Zsoltnak. Kétségtelen, ahogy közeledett a kézirat leadásának a határideje, minden hónapban arra gondoltam, kész, ez az utolsó, befejeztem, nem töröm az újabb és újabb témákon a fejemet. Aztán amikor megláttam a kész lapot, arra jutottam mindig, na jó, a következőt még bevállalom.

Végülis Zsoltnak, a feladatnak és a hátridőnek köszönhetően bő százszor kellett valami érdekesnek tűnőt kiötlennem. Nem leltár következik, csak néhány nekem emlékezetes írást idézek fel.

2014 tavaszán arról a képről írtam, amelyen rabbi dedapám, Adler Illés látható, felesége és nagyobb gyerekei társaságában, s amely fotó hátuljára dédnagyanyám ezt a figyelmeztetésnek is beillő szöveget írta: „Egyetlenem! Fogadd e csekélységet tőlem örömmel, légy meggyőződve, édes apukám, hogy irányodban szeretetem, hűségem és imádatom örökké fog tartani. Ezt kívánom tőled is viszonzásul a te hú Hánikád, Ó-Budán, 1903. május 21-én”

Adler dédnagyapa abban a 2014 őszi megjelent cikkben is szerepelt, amelyben arról számoltam be, hogy majd száz évvel a halála után egy teljesen véletlen folytán miként szúrta ki az unokahúgom – neki már üknagyapja – egykori sófárját.

Többször írtam Lévai Jenőről, aki a vézskorszak szó megalkotója és a holokausz egyik első magyar kutatója volt. A saját élete is tele izgalommal. „Lévai Jenő és a zsidósors” címmel egy könyvet is írtam róla – ennek néhány részletét is megoszthattam a Pesti Sólet olvasóival.

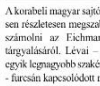
És aztán azok a történetek, amelyeknek, ha csak kis részben, de mi lehettünk az alakítói. Számomra a legemlékezetesebb a Margit-hídi csontok ügye. A Margit-híd 2011-es felújításakor a meder tisztításán dolgozó bűvárok emberi csontokat, valamint ruha-és cipőmaradványokat találtak. Mindezeket, amennyire lehetett a víz alatt, zsákokba gyűjtötték, és a felszínre hozták. A kormeghatározásból hamar nyilvánvalóvá vált, 1944 táján kerülhettek azok az emberek a vízbe, akiknek a maradványai előkerültek. S miután egyik-másik csonton lövésnyomok voltak láthatóak, nem tűnt túl merésznek a feltételezés, hogy Dunába ölt zsidó társaink – köztük gyerekek, nők, öregek – az áldozatok. Fényi Tibor barátommal komoly akciót indítottunk, hogy bő hét évtized elteltével végre kaphassanak tisztességes zsidó temetést. Eleinte jelentős ellenállásba ütköztünk. Akadt hivatalosság, aki nem akarta, hogy bármi is emlékeztessen a magyar bűnökre. Más azt vetette fel, mi van, ha nem is voltak zsidók, vagy ha azok voltak, akkor ki tudja, zsidó temetőben szerettek volna e nyugodni – már ha a választás lehetősége megadatott volna nekik. Nem adtuk

8 | Vendégoldal Pesti Sólet | a Dohány utcai körzet havilapja | 2015. június 26. | 5775. Tümmuz 9.

Lévai és az Eichmann ügy

A Pesti Sóletben is többször írtam már Lévai Jenőről, a vézskorszak krónikásáról. Most újabb érdekes részletek kerültek elő róla, ez Eichmann perrel kapcsolatban. Ebből idéznék fel egy-két epizódot.

A korabeli magyar sajtóirányítás meglehetősen részletesen megszabta, miként lehet beszámolni az Eichmann per jeruzsálemi tárgyalásáról. Lévai – aki közismerten az egyik legnagyobb szakérteje volt a kérdésnek – írásain kapcsolódott mindkétféle. Az Ország-Világ című hetilapban körülbelül 1961 januárjától kezdve 14 héten keresztül Eichmannról, fényképekkel bőven illusztrált cikketek. Az Ország-Világ a Magyar-Szovjet Barát Társaság lapja volt ugyan, de afféle képes-könyvet, olvasmányosnak szánt kiadvány. Mészáros nem tartozott a „fontos” orgánomok közé, ugyanakkor nagy példányszámban jelent meg.

Az irásisorozat nagyrészt Eichmann hűfai börtönében tett vallomást is négy ösze más dokumentumokkal, ténylegkél, a szerzőtől megosztott olasznyelvű stenoírban. Arról nincsen tudomásunk, honnan ismerte Lévai a vallomásokat.

A tízedik rész után már alapvetően nem Eichmann-nal foglalkozott, hanem Kaszner Rezsővel és Joel Branddal. Kaszner, 1957-ben a nyílt utcán Izraelben agyaglós egy szelsőségboldali zsidó, miután az izraeli legfelsőbb bíróság felmentette őt a kollaboráció vádjáról. Joel Brand közreműködött egy olyan tárgyalásban, amelyben Eichmann kiengedését voltak szándékolták, ha cserébe irak, elsősorban teherániakat kap a szövetségesektől. Lévai Kaszner, de főleg Brandot, kalandomak írja le, a vállalkozást komolytalanul oltomnak, amely vagyonszámként esetleg megemlíthető, de a „kis-zsidók” nem.

Általában elkerült nézet, hogy Lévai volt az, akinek a magyar hatóságok engedélyezték, hogy Jeruzsálemben tanúként is részt vehessen a perben. Azonban egyelőre nincs ismeretünk olyan hivatalos iratról, amelyben nevezze ezt a kapcsolatot szereplő.

Visszatér még egyszer hagyományosan héber nyelvű, 0853 sorszámu sajtóakadémiai kiadvány, amelyen az 1961. 06. 26-os kezdő dátum ill. Lévai Görögországon keresztül utazott Izraelbe. Am – a korabeli sajtóirányítókhoz szerint – Athénban elfoaltak a kofferjé, amelyben a minál-lonaiakhoz szükséges iratok vité. A hivatalos Magyarország a gyémánt nyugtátnemét vagy a görög titkosszolgálatok próba térelni a lapás ügyében. Később Magyarországon az terjedt el, hogy az iratok eltűnése miatt nem tudott tanuvallomást tenni.

Mindenesetre, máig nem tudjuk, mi is vitt magával Lévai, és ha olyan fontos dokumentumok voltak, akkor miért nem diplomáciai futáropasá-vál küldték őket. És valóban, mi lett a táskával?

És ha el is lopták az iratokat, attól még ki lehetett volna hallgató Lévai. Viszont, ha tényleg „fo-tólópnák” voltak a csomagban, azokat könnyen lehetett volna pótolni.

A per főügyszé, Gideon Hausser ugyanakkor a keveréket írja könyvében Lévai szerepéről: „Már folyt a tárgyalás, amikor mindenféle el-árasztómak botmákat tanúlelkési ajánlatokkal, de az ilyen késői ajánlatzsidókkal már nem tud-tunk mit kezdeni. Némely esetben ez nagy vesz-tésnek bizonyult. Lévai Jenő például már későn érkezett meg Magyarországról, s jóllehet sok személyes tapasztalattal tudott volna beszám-olni, a bíróság elutasította azt a javaslatait, hogy hallgassák ki utólag, a bizonyítási eljárás lezárása után.”

Szó sincs bíróiródról, ellopott iratokról. Ugyan-akkor az is érthető, ha Lévai olyan fontos lett volna, miért nem sikerült vele egyeztetni az idő-pontot.

A per teljes jegyzőkönyve sok forrásból elérhető. Lévai neve is felbukkan ezekben. A 75. tárgya-lási napon, 1961. június 20-án jeleníti be a per ügyészé, hogy Lévai Jenő Izraelbe érkezett. Ó a szerzője a jól ismert könyvnek, a Magyar zsi-dóság élete könyvnek, és más a holokauszról szóló könyveknek. Ö a nál számlóli Endre és Baky tárgyalásáról.

Az ügyész a bíróság engedélyét kérte, hogy

meghallgathassák a tanút a tárgyalás és késői szakaszban. Lévaít az ügyész Dr. Ferenc Tibor vallomásával kapcsolatban kívánta meghall-gatni. Ugyanis néhány bétel korábban a bíróságon tanúként megjelent Dr. Ferenc Tibor. Ferenc Tibor nem alakítt volt, a háború után a magyarországi népgyűzségesség vezetőjeként hozta tartoztat a háborús és népellenes ügyek is. Ferenc volt az, aki ügyészként örökölt Endre László és Baky László kivégzés előtt beszél a halálotpít-kezzel. A jeruzsálemi tárgyaláson az 1957 óta Izraelben élő, vallomást magyarul megtevő Ferencet arról kérdezték, mi-lyen kapcsolat volt Eichmann és a depor-tálásokkor magyar részről fő felelősnek tartott Baky László és Endre László ál-lamtitkárok között. Ferenc azt mondta: „Az utasításokat a vádlott (Eichmann) adta, és a vádlottak jelentették” az állam-titkárok.

Megérőszítette, hogy a halálos ítélet vég-rehajtása előtt utolsó pillanatokban is ezt mondta neki Bakyék. Am arrá már nem emlékezett, hogy az Endre-Baky-Jaross perben elhangzott-e Eichmann neve.

Ezek után, jelentette be az ügyész pár nappal később Lévai Izraelbe érkezését. Azt akarák, tanúként számoljon be arról, neké Ferenc Tibor korábban említette, hogy az Endre-Baky-Jaross perben elhangzott Eichmann neve. Az előzőkő bíró mindenesetre meglehetősen meglepődve kérdezte az ügyészt, hogy való-ban azt kívánja-e Lévai Jenőől mint tanútól, hogy számoljon be arról, amit Ferenc Tibor elfelejtett.

„Azt mondja, hogy ez a megerősítése leme Fe-renc Tibor vallomásának?” – kérdezte Landau főbíró, mire az ügyész azt felelte: „Igen. Semmi több. Egy különbséggel. Amíg Dr. Ferenc Tibor nem volt meggyőződve arról, hogy Eichmann nevével említett, addig Dr. Lévai felidéz, hogy a vádlottak az Endre-Baky perben említették Eichmann nevet.”

Ezek után Servatius védőügyvéd azt kérte a bíróságtól, hogy utassál el Lévai tanúkénti meghallgatását, hiszen csak arról beszélhetett, hogy valakitől mit hallott. Végül a bíróság 82. számu kibeszéső határozatával úgy döntött, hogy a tárgyaláskor ebben a szakaszban nem veszik figyelembe Lévai bizonyítást.

Ma már hozzáférhető az Endre-Baky-Jaross per anyaga, s ebből tudjuk Lévai jó emlékezt, többször elhangzott Eichmann neve, mint aki a zsidókkal szembeni akciók végrehajtását német részről szorgalmazta a magyar hatóságokkal.

lékmozrsáit rögzítettük – legalább a Pesti Sólet olvasói is tudnak erről, s ha érdeklük a részletek a www.ushmm.org oldalon megnézhetik az interjúkat is.

Szerettem ide Izraelről is írni. Beszámolókat a cfiati magyar múzeumról, vagy cslak felidézni kalandozásainkat Tel-Avivban, vagy azt a fantasztikus érzést, amely újra és újra megérint, ha a Kótel-nél járhatok.

Egzotikusabb beszámolókat is megosztottam e hasákokon. Trockij mexikóvárosi életének megörökítéséhez az adta az apropót, hogy járhattam Frida Kahlo és férje Diego Riviera házában, akiknek Trockij volt a szomszédja. (2014. április).

Szerettem a történelemben is baran-golni. Felidézni azt, hogy miként esett meg, amikor Ferenc József megcsókolta a Tórá. Nem is akárhó, Jeruzsálemben. A szuezi csatorna megnyitására utazott a Közel-Keletre, s ha már arra járt, s címei között viselte a „Jeruzsálem királya” titulust is, hát elkanyarodott Jeruzsálem felé – a többi a Pesti Sólet lapjairól kibogozható.

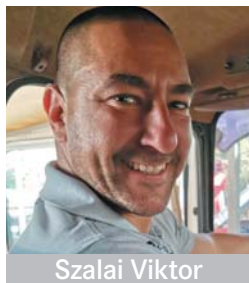
Sok mindent találtam arról is, miként szervezték meg Jókai Mór ellen nevelt gyermekei azt az antiszemita provokációt, amellyel az író remélt örökségét próbálták visszaszerezni, miután az agg szerző feleségül vette az ifjú, és zsidó, szépséges színésznőt, Nagy Bellát.

És ha már írok. Kortárs magyar szerzők műveiben kerestem idézeteket arról, miként tudták meg már nagyobb gyerekként, hogy ők tulajdonképpen zsidók – csak addig, a kor szokásainak megfelelően, eltitkolták előlük. Vámos Miklós, Nádas Péter, Gárdos Péter, Németh Gábor könyveiből vett idézeteket osztottam meg.

A vitatott életúttal bíró Berend Béla rabbinak, az 1944-es pesti zsidó tanács egyik tagjának, két elfeledett beszédét is itt tettem közzé, amely nem árnyalja azt a képet, hogy Berend valami-képpen mégiscsak együttműködött a zsidók meggyilkolására szövetkezett magyar hatóságokkal.

Beszámoltam egy kiállításról, amely a holland Kelet-Indiában élő zsidók életébe engedett betekintést. S a cikk után jelentkezett nálam egy kedves Pesti Sólet olvasó, megosztva azt a történetet, hogy egyik nagybátyja miként került Kelet-Indiába, ahol persze nem is ő volt az egyetlen magyar zsidó.

Hogy is tudhatnánk mindezekről, ha nem lett volna Pesti Sólet?

Szalai Viktor

Rajtol a nyaralási szezon Izraelben

Az európai nyár végével indul az izraeli nyaralási szezon. Ekkor kellemes a hőmérséklet és még a tengerekben is lehet fürdeni. Éppen ezért megkértük **Szalai Viktor** idegenvezetőt, a kiváló Izraeli útikalauz kiskönyv szerzőjét, hogy adjon néhány praktikus tanácsot.

Az év melyik részében érdemes utazni? A tél nagy részében, december közepétől márciusig – Eilat és környéke kivételével – esős, hűvös az időjárás, s néhány területen havas napokat is kifoghatunk. A nyár főleg júliusban és augusztusban, forró, számos helyen 40-45 fok körüli hőmérséklettel, a tengerparton rendre magas páratartalommal. Utazásra a legjobb az *áprilistól június végéig* és a *szepetembertől november közepéig* tartó időszak.

Közlekedés

A tömegközlekedés az ország nagy részén megfelelő, de akad, ahova autóbérlés nélkül nem jutunk el, főleg egy rövid nyaralás keretében.

Izraelben a buszközlekedés a leggyakoribb, de az utóbbi időben a vonatközlekedés is épül ki. Villamos csak egy vonalon jár, Jeruzsálemben, ahol épülnek az újabb vonalak. Tel-Avivban is

lassan elkészül az első városi vasút.

Hasznos beszerezni a *rav-kav* (utazási) feltöltőkártyát, de többféle telefonos applikációval is fizethetünk. A vonat esetében készpénzzel is lehet jegyet venni. A Ben Gurion repülőtér 16 kilométerre van Tel-Avivtól, ez vonattal 15 perc, de busszal is be lehet menni a városba. Taxizni a városokban nem kerül sokkal többbe, mint Magyarországon, ám a repülőtérrel a taxi minden irányba drága. Tel-Avivba 180 sékel, Jeruzsálemben 300 sékel körüli árral kell számolni. Közvetlen vonat jár Jeruzsálemben is.

Ha Eilatra érkezünk, onnan Jeruzsálem és Tel-Aviv is több mint 300 kilométerre van. Eilatból Jeruzsálemben busszal közel öt óra alatt lehet eljutni, ez érvényes Tel-Avivra is, de oda mehetünk repülővel is.

Talán itt említeni sem kell, péntek délutántól szombat estéig jórészt nincs tömegközlekedés és a boltok, éttermek többsége is zárva tart. Autót annak érdemes bérelnie, aki Jeruzsálemben, Tel-Avivon, Haifán és Akkón kívül máshová is szeretne jutni, vagy hétvégén, ünnepén érkezik Izraelbe.

Szállás

Izrael egy zárt ország, ezért az árak drágák, és nem mindig kapunk megfelelő minőséget érte. Rövid pihenésnél tel-avivi, vagy jeruzsálemi szállást érdemes keresni, a lehetőségeink szerint. A belvárosi részeken szálljanak meg, mert az olcsóbb külvárosi, vagy vallásos negyedekben este nem lehet mit csinálni, és az utazás is körülményes, illetve drága, ami rontja a nyaralás élményét.

Hosszabb utazásnál érdemes Tel-Avivon és Jeruzsálemben kívül északon és délen is megszállni. Ekkor ki lehet próbálni egy kibucot, vagy a természethez közelebbi, nem városi szállást is.

Aki szeretne virtuálisan Viktorral is utazni, megteheti:

<https://tinyurl.hu/nqmm>.

Az útikalauzt pedig itt lehet megrendelni:

viktor.szalai@gmail.com.

1936-ban dagadtak a magyar keblek: *Földes Jolán* nyerte a londoni Pinker kiadó nemzetközi regény pályázatát *A halászó macska uccája*-val. Sikeréhez talán az is hozzájárult, hogy a hazai Athenaeum kiadó a beküldött műveket nem nevesítve, hanem jelszóval megjelölve várta és bírálta el. Félreértés ne essék, ha *Eleanor Roosevelt* kétszer is elolvasta, bátran kijelenthető, a mű remeklése jogos.

Én, Földes Jolán

A regényt még abban az évben több nyelvre lefordították és kiadták, s Japánban is megjelent. A kis *Friedländer Jolánból* (született Kenderesen, 1901. december 20-án) híres írónő lett, aki után kapkodtak az irodalmi körök, de az emancipációt felölölő nőegyletek is. Miután az apja még a gyerekkorában magyar családnevet választott, az írónő ekkor már rég Földes Jolánként élt és alkotott. Ráadásul nem A halászó macska volt az első díjnyertes műve: 1932-ben Mikszáth Kálmán-díjat kapott a *Mária jól érett* című regényéért.

A halászó macska uccája témája, szereplői ma is aktuálisak, miként voltak az 1920-as évek Párizsában, ahol magyar, orosz, osztrák, svéd és spanyol emigránsok találkoztak, vitatkoztak és a létükért küzdöttek. Földes Jolán világra való nyitottságával regényein keresztül olyan

ritka politikai és társadalmi korrajzot festett, amelyhez hasonlót csak *Molnár Ferenc* „Egy haditudósító emlékei” és *Zilahy Lajos* „Két fogoly” című regénye nyújtott a korabeli magyar olvasónak.

Az írónő, ahogy berobbant, olyan hirtelen el is tűnt a honi irodalmi porondról. Ehhez hozzájárult, hogy 1939-ben, a kitörő háború veszélyei miatt úgy döntöttek férjével, *Kelemen Kálmánnal*, hogy Londonba költöznek. Ettől kezdve, csak angolul alkotott *Yolanda Foldes*, *Yolanda Clarent* álnéven. Angol nyelvterületen aratott sikerei között említésre érdemes a *Golden Earrings* (1946), azaz az *Aranyfülbevaló*, amelyből Hollywoodban *Marlene Dietrich* főszereplésével filmet forgattak, és az egyik legjobb kriminek tartott *Mind Your Own Murder*. Talán azért írt angolul az emigrációban, mert az 1936-os sikere után itthon sokan irigységgel és ellenszenvvel visel-

tettek az írónő iránt – egyik ilyen *Karinthy Ferenc* tollából vált ismertté, aki még csak tinédzser volt, de emlékezett a megalázó pillanatokra és szavakra, amelyek apja és más írók társaságában lévő Földes Jolán ellen irányultak. Bár Földes angol nyelven írt, hírnevét kihasználva minden lehetőséget megragadott – író-olvasó találkozókra, politikai fórumokra járt – a magyar politikai helyzet, a Rákosi-rezsim valós bemutatására. Férjével segítették az osztrák táborkba szorult 1956-os magyar emigránsok továbbutazását, angliai letelepedését. *Bibó István Emlékiratainak* angol fordítását betegsége miatt nem tudta már megtenni, s 1963 októberében hunyt el Londonban.

Dézsi Ibolya évek óta kutatja Földes Jolán életének ismeretlen, vagy alig ismert fejezeteit. Egy olyan életutat igyekszik felderíteni, amely kis híján elveszett a múlt homályában.

Szentgyörgyi Zsuzsa

Közeleg a tél...

Lássuk be, a Trónok harca, nagyszerű sorozat nézőit, rajongóit leszámítva ez a kijelentés sokakat nem mozgat meg, így bizony meglehetősen lapos címként. Ám ha erős felütésként ugyanez a cím szerepelhet egy tekintélyes brit gazdasági lapban, akkor talán maradhat itt is. Mert az igazsága kétségtelen. Nyilván most éppen, a tartós kánikulában igencsak messzinek tűnik a tél, a hideg szelek, a jég, a hó. De eljön mindenképpen, tán enyhébben, tán zordabban, de itt lesz. És eljönnek, netán fokozódnak az energia-ellátási gondok is.

Nem meglepő tehát, hogy a fejlett országok folyamatosan vizsgálják felül korábbi, sőt legújabb energetikai elgondolásaikat is. Feltehetőleg átmeneti megoldás, hogy sorra helyezik üzembe ismét, immár a bezárt szénerőműveiket, vagy, a még működő, de már leállásra ítélteteket tovább dolgoztatják. Egyebek között a németeknél is, és nálunk is.

Érdeemes mindenesetre elgondolkodnunk most, e kibontakozó – és ki tudja, meddig húzódo – válság idején, hogy lehetne mintegy 440 megawattnyi áramtermelőnk, amely egy paksi reaktornak az erőmű teljesítménynövelése előtti értéke, ha ilyen-olyan politikai okból el nem pusztítják a 80-85 százalékban kész nagymárosi vízlépcsőt. Sirathatjuk, mert mára már gyakorlatilag ingyen termelne, az évek során ledolgozva az árát, és ráadásul a zöld mozgalmárok szívének is kedvére tenné, mert teljes mértékben megújuló, a légkört nem terhelő víz adná az energiát. Nagyon valószínű, hogy az ifjabb nemzedék, már politikai elfogultságtól mentesen és a hasznokat felismerve, megépíti a tározót (nagyon kellene vízrendezési okokból), melléktermékeként pedig az villamos erőművet is.

Mindenképpen paradigmaváltás várható napjainkban az atomerőművek tekintetében is, amikor az orosz háború és az erre adott erős válasz-szankciók miatt igencsak bizonytalaná válik az olaj- és gázüzemű erőművek sorsa. Meggyőző példa erre a váltásra az USA energia-politikájának jelentős változása is.

Az Amerikai Egyesült Államokban jelenleg a villamosenergia-ellátás mintegy ötödét nukleáris reaktorok adják és az amerikai kormányzat erősen eltökélt, hogy ezt az arányt feljebb vigye. Érveiket eddig elsősorban a légkör-szennyezés miatti aggodalmak és a kibocsátások csökkentésének szükségessége alapozta meg. Az atomenergiát mindenképpen a tiszta energiatermelők közé sorolják és nemcsak a mostani harmadik generációs reaktorpark bővítését támogatja az USA kormányzata, hanem – még inkább – a fejlett új generációsokat. Ráadásul nem csak szövetségi szinten, mert Kaliforniában, amely egyébként a megújulókból származó energiatermelés egyik fő zászlóvivője, most azt fontolják, hogy elhalasztják az utolsó atomerőművek bezárását.

Kongói kobaltbánya

Hanem a legjobb tervek mögül is kikandikál az a bizonyos kisördög. Történetesen ebben az esetben a reaktorok fűtőanyagának képében. Ugyanis, az amerikai kormány Energetikai Információs Hivatalának közlése szerint az üzemanyag 14 százalékát Oroszországból, további 43 százalékát pedig Kazahsztánból szerzik be. Voltképpen ez utóbbi is orosz, mert ott dúsírtják, orosz intézményben teszik alkalmazhatóvá a kazahoknál bányászott uránt. Igaz, az USA-ban is vannak uránlelőhelyek, bár ezek egy részének termelését az elmúlt években sorra visszafogták. Természetesen a mai, háború okozta helyzetben határozott törekvések vannak az orosz import megkerülésre: már nyilatkozott is az energetikai miniszter, Jennifer Granholm, hogy dolgoznak egy nemzeti uránstratégián. Mi több, a Bill Gates alapítványa által alapított TerraPower, amely elsősorban az új típusú reaktorok fejlesztésében érdekelt, kinyilvánította – még az állami tiltásokat megelőzve, – hogy a továbbiakban nem érdekelt az orosz importban. Egy dolog a szándék és másik a megvalósulás. Figyelemreméltó, hogy eddig nem hangzottak el az orosz nukleáris fűtőanyag importját korlátozó vagy letiltó nyilatkozatok, sem az EU-ban, sem az USA-ban. Egyébként nem maga az urán jelent problémát, mivel az eléggé bőségesen található a világban. Csak nem egyenletes eloszlásban. A leggazdagabb előfordulások Afrikában található, többnyire a nem éppen nyugodt állapotú, polgárháborús, erőszakról és kegyetlenkedésekről ismert térségekben. Mi több, a lelőhelyek jelentős része ma már kínai

tulajdonban van. Eppúgy, mint a napjainkban és a közeljövőben egyre fontosabb akkumulátorok alapvető anyagainak, a kobaltnak meg a lítiumnak a bányái. /Kobaltból a világon a felszínre kerülő mennyiség majd 70 (!) százalékát Kongóban bányásszák, ahol szinte szó szerint fillérekért dolgoztatnak gyerekeket./

És a tél közeleg. Meg utána is sorra jönnek telek. Mi több, a villamos-energia nem csak a nagy hidegben kell, minthogy egyre nő az igény iránta az iparban, az agráriumban, no meg, ha valóban betiltják a gépkocsiknak a belsőégésű motorokkal való hajtását, akkor a közlekedésben is.

Jelentékenyen megerősödik tehát az atomerőművek szerepe. Kétféleképpen is. Egyrészt, a légkört nem szennyező, „tisztá”, folyamatos el látást biztosító energiatermelő lehetőségként. Másrészt pedig, merőben új jelenségként, az ukrain háború, vagyis, az olaj- és gáz-korlátozások – esetleg akár inség- következtében. A gond csak az, hogy új atomerőművek felépítése minimálisan hat-hét, esetleg ennél is több év. Ám reménykedjünk, e határidőknél jóval előbb megnyugtató szerződésekkel lezárul ez a mostani háború és ezáltal enyhülnek, akár meg is szűnnek a mostani, velejárá korlátozó szankciók.

De ne feledjük: a légkörünk megóvása, Földünk felmelegedési folyamatának megállítása továbbra is érvényben maradó követelmény és közben folyamatosan növekszik a villamos-energia igény, amihez nélkülözhetetlenek az atomerőművek.

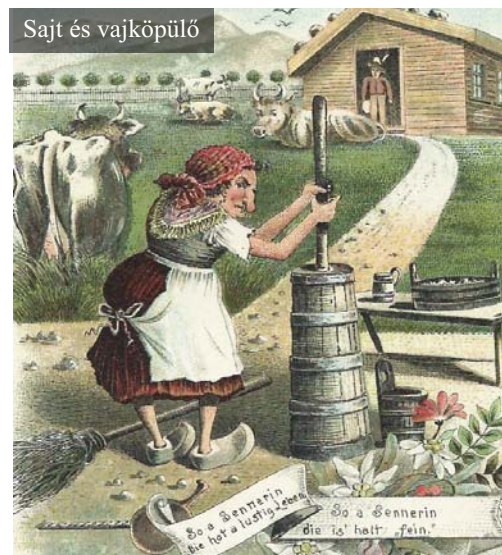
Szántó András

IGYÁL TEJET – A SAJTOT EGYED!

Alcím: Néhány érdekesség a sajt készítés- és fogyasztás múltjából

Néhány éve, hogy új sorozatot indítottunk, amely már akkor is többek tetszését elnyerte, s azóta is népszerű. Így folytatjuk a sok érdekességgel tarkított utazást - a XX. század elejének Budapestjén. Továbbra is a kiváló www.melyenzanto.blog.hu szerzője, **Szántó András** válogat a blogban megjelent legérdekesebb írásából, az előző hónap után, maradjunk most is a tejtermékeknél.

A tejivók, a Tejszövetkezetek után nézzünk körül a sajtok birodalmában is – a szokásomhoz híven – mindennek történeti, régi képeslapokon is követhető formájában. Semmiképpen sem akarok belekontárkodni a sajtok világának szakmai részébe, erről remek cikkeket olvashatnak más oldalakon. Fontos, hogy a nagyon finom tejből szétválasszuk a sajt készítéshez szükséges anyagokat. Az előző, „tejes” posztban már röviden szóltam az Alfa Laval cégről – bő 130 éve *Gustav de Laval* mérnök, műszaki zseni, feltalálta a centrifugális szeparátort (és nevéhez fűződik az első működő gőzturbina megalakítása is). Élete során 92 szabadalmat jegyeztetett be, 1883-ban üzlettársával (*ifj. Oscar Lamm*) megalapította az AB Separator vállalatot, amely a mai Alfa Laval elődje. Ma az Alfa Laval több, mint 100 országban van jelen világszerte.

A szüleim és nagyszüleim által emlegetett remek sajtok hol és hogyan készültek – hogy annyival jobbaktak? Manapság újra divat lett ötszörös áron „igazi, kézműves” sajtokat vásárolni Nos, régen a dolog ott kezdődött, hogy megfejték a tehenet, vagyis a tehénből jövő tejből készítették a sajtokat, nem a gyáriból. A régi híres ma-

gyarországi nagy tehenészeteknek már nyoma is alig van, pedig ezek az országsszerte megtalálható tejtermelők és a sajt készítő üzemek jutnak eszembe a régi képeslapok láttán.

Ma is élő forrásunk volt a Répcelak sajtgyár, mely 1908-ban alakult „*Stauffer és Fiai Közkereseti Társaság*” néven. Fő profiljuk a sajt és vaj készítés volt, amihez az alapanyagot főleg a környező településekről szállították. A Stauffer család Svájc Bern kantonjából származott, mely nevében és címerében is a medvére utal, így az üzemben már a kezdetektől fogva gyártottak Medve néven sajtot. Napjainkban a vállalat legsikeresebb márkája szintén a Medve, mely így nagyszerű folytatást jelent a gyár alapítóival.

1930-ban Stauffer Frigyes megvásárolta Svájcban az ömlesztett sajtok gyártásának leírását. A kezdeti idők legjelentősebb ömlesztett sajtjai: Füstölt sajt, Szalámis sajt, Medve dobozos sajt, Tehén dobozos sajt, Romatour dobozos sajt, Csikós dobozos sajt és a Gulyás dobozos sajtok voltak. A cég feljegyzései szerint a kiállításokon, Magyarországon és külföldön állandó résztvevők voltak. 1940-ben „*Stauffer és Fiai Részvénytársaság*” alakult a cég, de az üzem a második világháború idején hadiüzemmé nyilvánították, ami a gyárnak rendkívüli nagy károkat okozott. 1948. március 25-én államosították. Répcelak a Nyugat-Dunántúli Sajt- és Vajtermelő Nemzeti Vállalat irányítása alá került, később megyei szintű tejipari egyesüléseket hoztak létre s így az üzem 1955-től a Vas Megyei Tejipari Vállalathoz tartozott, 1993.

november 1-től Répcelaki Sajtgyár Rt. néven önálló vállalként működött, majd 1995 májusában - a vállalat privatizációja során - a francia Bongrain S.A. szerezte meg a részvények 51%-nak tulajdonjogát. Ez volt a kedvelt Medve sajtunk forrása (amiből később Mackó sajt lett).

A Romatour sajt a kvargli és a pálpusztai, azaz a jó büdös sajtok családjába tartozik, amit elég sokan kedvelnek manapság is. Egyesek szerint ez csak katona-családokba való, ahol az egyhetes kapca mellett nem is olyan feltűnő... Lehet sok helyen vásárolni ilyesmit, de a szelídebb változatok, az úgynevezett kék-sajtok nekem sokkal jobban ízlenek. Ez utóbbi kategóriában sok francia termék mellett nagyon jól megállja a helyét a mi Márvány-sajtunk is!

Remek pálpusztai típusú sajtunk – fentiekéntől független – másik forrására Tolna megyében bukkantam: Dörrypustán. Apja halála után *Döry Stefánia* szerény örökséget kapott – egy 200 holdas birtok tulajdonjogát Dörrypustán. Itt alapított 1882-ben a saját gazdaságában

termelt tej feldolgozására egy sajtüzemet. Az első három év a próbálkozás időszaka volt, adatok hiányában csak valószínűsíthető, hogy az előállított sajt mennyiség a családi, baráti kör igényeinek kielégítésére volt csak elég. A megrendelők, a kereskedők hamarosan az előkelő körök igényeire való hivatkozással is kérték a dörrypustai csemege sajt szállítását.

A termék megismertetésének fontos módszerét jelentették a különböző kiállításokon való részvételek: először 1885-ben Budapesten, majd 1888-ban Pécsen, 1889-ben Zágrábban, 1896-ban újra Budapesten, 1900-ban Párizsban, 1907-ben Pécsen (ez országosan is jelentős kiállítás volt!), és 1909-ben már harmadik alkalommal Budapesten nyert kitüntető díjat a jellegében leginkább a mai pálpusztai sajtához hasonlító tolnai specialitás.

Az 1890-es évek elején a termék választék bővült, a csemege mellett trappista sajtot is elkezdtek gyártani, ezzel elkezdődött a termelés felfutása. Egyre nagyobb a kereslet, Szekszárd és Budapest mellett Miskolcra és Kassára is eljutott a Döry féle termék.

A szélesebb körű értékesítés érdekében Döry Stefánia üzletrészjegyzéssel csatlakozott az Országos Sajt és Vajszövetkezethez, és azon keresztül is forgalmazta a termékét. Miután veszteségesen működő szövetkezet ellen már 1891-ben felszámolási eljárást indítottak, így nem maradt más lehetőség, mint kizárólag a közvetlen csatornákon történő forgalmazás: az üzem egyedi megrendelésekkel, postai ládába csomagolva, többnyire utánvétes fizetéssel elégítette ki a vásárlói igényeket. Ekkoriban, a 20-as években készült képeslap is – nyilván a közvetlen reklám és kapcsolat tartás céljából.

Az elért eredmények dacára az üzem életének első két évtizedében nem lépett túl a kisüzemi kerete-

ken, csak a saját gazdaságban fejt tejet dolgozták fel, az alkalmazott technológia pedig nem volt alkalmas az állandó minőség biztosítására. Gyárjellegűvé csak Dóry Stefánia halála után vált az üzem unokaöccsének, *Rudnyánszky Dezső*nek a vezetése alatt az első világháború előtti években. A családi vállalkozás keretein túllépve az új tulajdonos számos uradalomtól és tejszövetkezetektől vásárolt tejet, a feldolgozáshoz pedig beszerezte a korszerű Alfa-Laval gépeket. Tolna megye első és sokáig egyetlen sajtgyára 1936-ig működött. A közép-birtokosi lét határán élő Dóry Stefánia gyáralapítási kezdeményezése kiütékes volt a jövedelem fokozása, a korábbi kisnemesi státusz megőrzése érdekében.

-, ahol 1889-ben megalapították, majd 1890. augusztus 15-én megnyitották a Sárvári Magyar Királyi Tejgazdasági Szakiskolát, az ország első ilyen jellegű oktatási intézményét.

Az iskola és szakmai központ jelentőségéről a megyei honlapon a következők olvashatók:

„A csermajori középiskola - amelyet sokan a „tejesek Sárospatakjaként” említenek - mindig is igyekezett betölteni a tejgazdaságban (a tejparban) dolgozók között az összekötő kapocs szerepét, hiszen évtizedeken keresztül az iskola falai közül kerültek ki azok a szakemberek, akik ma a korszerű, nagyiparrá fejlődött tejpar élgárdájához tartoznak.”

KAASMARKT TE ALKMAAR

Sajtpiac Alkmaar

költözött család sarjaként Kispes-ten rendezte be üzemét, mint Zrupkó Károly (akinek korábban Jászberényben volt az első vállalkozása).

Nagy ugrással elérkeztünk a mostani időkig, mert szeretném megemlíteni és felidézni a hollandiai élményeim. Egyik évben ott nyaraltunk és kötelező programként meglátogattuk a sajtpiacokat. A „nagy sajtvásár” hagyományokat felelevenítő bemutatóit az 1900-as

évek elejétől a mai napig sok százezer, vagy inkább millió ember láthatta. A sajt városokban minden hét egy napján zajlik a ceremónia, így mindhárom megnézhetjük (Edam-ban, Alkmaar-ban és Gouda-ban). A népi viselet, a hordár-szerkezetek azonosak, de a sajtok nagyon különbözőek! Mindenütt vettünk és kóstoltunk a helyi sajtokból – és hihetetlenül élveztük a különböző ízeket!

Érdekességképpen mutatok egy kiállítási részletet 1919-ből, ahol a holland szakma mutatkozott be Utrechtben. Megdöbbentő adat, hogy ekkor már 430 millió liter tejet dolgoztak fel évente, az ország 97 sajtgyárában! A mai napig egyik nemzeti kincsünk és büszkeségünk a sajtkészítés.

Szerencsére ma már Magyarországon is sokféle jó sajtot lehet vásárolni, a nagyobb áruházakban éppúgy, mint az egyre szaporodó „maszek” sajtüzletekben. A sajt-kultúra és kereskedelem egyik első – és a szakmát szinte újrateremtő – képviselője volt T. Nagy Tamás és belvárosi különleges sajtoltja (kár, hogy megszűnt!), ahol először vásároltam eredeti angol kéksajtot, Blue Stiltont, amit a hagyomány szerint finom portói borral kell fogyasztani...

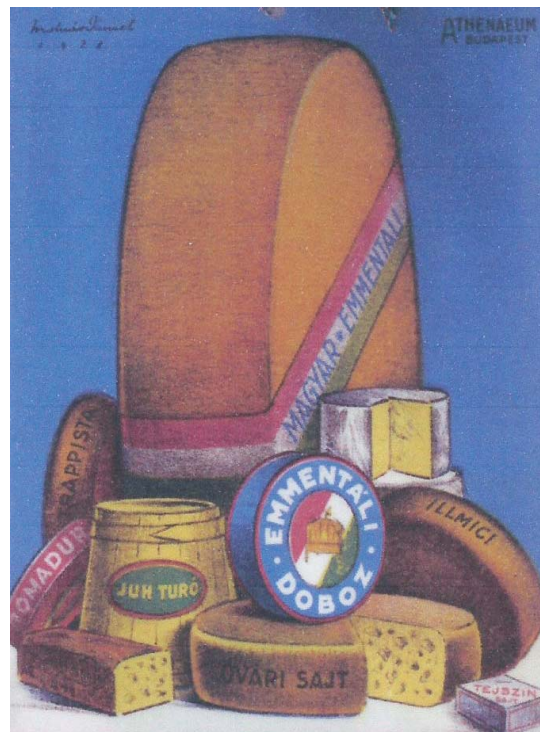

M. kir. Csermajori Mezőgazdasági és Tejipari Szakiskola

Csermajor

Meg kell említeni a sajtügyekben igen híressé vált Magyar Királyi Csermajori Mezőgazdasági és Tejipari Szakiskolát. Egészen az utóbbi időkig termeltek remek sajtokat (átvészelte a háborúkat, az államosítást, a privatizálást, a rendszerváltást – de a mai állapotokat már nem bírta ki). A monarchia hajdani legnevesebb szakiskolája a mai Magyarországon is vezető helyet vívott ki magának. Története: 1886-ban az Országos Tejgazdasági Felügyelőség célul tűzte ki maga elé, hogy minél előbb megszervezi hazánkban a szakoktatást. Az állam legalkalmasabbnak látta egy olyan helyen létesíteni a szakiskolát, ahol rendelkezésre állnak a tej termeléséhez és feldolgozásához szükséges épületek és berendezések. Így esett a választás Lajos bajor királyi főherceg és Estei Mária Terézia Dorottya főhercegnő Vas vármegyei birtokára - láncpusztai major

Az újr-éledő kisüzemek és helyi sajt-készítők egyik régebbi példája Rédey József okleveles vaj- és sajt-mester (oklevelét a Csermajori iskolában szerezte), aki belvárosi üzemében finom tejet, vaját és sajtokat árusított. (Ez a belváros Csorna város központja volt.) Feltétlenül szólni kell a tejtermékek egyik királyáról is, a juhtúróról. Ma is legfőbb élményem az eredeti juhtúróból készített körözött, melynek sok változatát kóstoltam már, de egyik sem ér fel a feleségem kreációjával! A juhtúróból régen is keresett volt az „eredeti”, azaz a Liptó Szentmiklóson, vagy környékén készült termék, melyet egy ott feladott levelezőlap szerint már 1886-ban is messze földre szállítottak. Gyerekkoromban a Nagymamával a Nagycsarnokban még találkoztam tót kofákkal, akik piacnapokon utaztak ide a Felvidékről. Igaz, volt közülük olyan, aki Magyarországra

**MAGYAR SAJTOT
VÁSÁROLJUNK**
MERT JÓ ÉS OLCSÓ
ORSZÁGOS · TEJPROPAGANDA · BIZOTTSÁG

Az alábbi oldalon bővebben, illetve még több képet találhatunk: <https://tinyurl.hu/vX1k>

BERTA

Marmorstein Berta csodálatos élete
(Egy zsidó vállalkozó asszony könnyes-nevetős
története a XX. századról)

2022. szeptember 11. vasárnap, 15 óra

Rák Kati

Goldmark terem • Wesselényi utca 7.

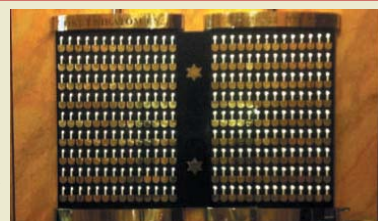
Az 50. jubileumi előadás ingyenes, de regisztrációhoz kötött!

Jelentkezés: a grosserbalazs@dohany-zsinagoga.hu címen szeptember 5-ig.

Már csak húsz hely maradt!

Jahrzeit- napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajisz 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Dr. Kende Györgyné	szeptember 2.	Sugár Vilmosné	szeptember 9.	Rudas Jenőné	szeptember 13.	Deák János	szeptember 24.
Rose Grünfeld	szeptember 2.	Z. Grünberg Vera	szeptember 9.	Gellért László	szeptember 14.	Halmi Sándorné	szeptember 24.
Dr. Tímár Lórántné	szeptember 3.	Darvas Tamás	szeptember 10.	Markovits Miriam	szeptember 16.	Tardos Károlyné	szeptember 24.
Kárpáti Györgyné	szeptember 3.	Streliczné Faragó Éva	szeptember 10.	Sarlós Pál	szeptember 16.	Szőgyényi Sándorné	szeptember 28.
Dénes Istvánné Schwalb Friderika	szeptember 7.	Lucy Lebovits	szeptember 11.	Steiner Mariann	szeptember 17.	Tímár Károlyné	szeptember 28.
Heisler László	szeptember 7.	Donáth Magdolna	szeptember 12.	Vámos (Weinstein) Ferenc	szeptember 21.	Gál (Báron) Márton	szeptember 29.
Kardos József	szeptember 9.	Reisz Margit	szeptember 12.	Dr. Várádi István	szeptember 22.	Aladár Izrael Kertész	szeptember 30.
Silberer József	szeptember 9.	Brummer Lea	szeptember 13.	Boros László	szeptember 24.	Rózsa Dezső	szeptember 30.
		Grünwald Sándorné	szeptember 13.				

